

MÂTÜRÎDÎ'NİN KUR'ÂN'DA YER ALAN "El-Hayatü'd-Dünya" KAVRAMINA YÜKLEDİĞİ ANLAMLAR

Interpretation of Qur'anic Concept al-Hayatu'd-dunya (Life on Earth)
by Maturidi

Ali Suuçak*

Öz

Kur'an'ı Kerim'de dünya hayatı kavramı birçok ayette yer almaktadır. Tefsirciler ve tasavvufçular bu kavrama birçok anlam yüklemişlerdir. Bazıları ahirete zorunlu geçişte önemli bir durak olarak görürken bazıları da itibar edilmemesi gereken en değersiz mekan olarak görmüşlerdir. Bu çalışmamızda incelediğimiz Mâturîdî'nin "Te'vilatü'l Kur'an" adlı eserinde ise bu kavrama coğrafi anlamda bir yaklaşım göstermemiş, değersiz bir hayat olarak da görmemiştir. Mâturîdî, ahiretle bağlantılı ve ahiretten önce zorunlu olarak yaşanan ve ahiretin sonucunu etkileyen bir inanç ve ahlak olarak ayetlerin bağlamına uygun şekilde insanların manevi durumları ve tercihleri ile ilgili açıklamalar yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maturidi, Dünya hayatı, hayat, dünya, ahiret.

Abstract

As a subject the temporary life on earth takes place in a lot of verses in the Gracious Koran. Commentators and philosophers of mysticism has attributed a lot of meaning to this concept. Some regard it as an important stop during the obligatory passing to the Hereafter whereas some consider it as the most worthless place which should not be valued. The work we analysed in this study is Imam Mâturîdî's "Te'vilatü'l Qur'an" and it neither approached this concept from a geographical point of view nor saw it a worthless life. Mâturîdî made explanations about the moral situations and preferences of the people in accordance with the context of the verses as a belief and morality which is connected with the hereafter and which necessarily precedes the Hereafter and affects the result of the afterlife.

Keywords: Maturidi, life on earth, life, earth, hereafter.

GİRİŞ

Kur'an'da geçen "dünya hayatı" kavramına baktığımızda 41 surede 115 ayette "dünya", 70 civarında ayette "dünya hayatı" kavra-

* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora öğrencisi, alisuucak@mynet.com

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
22.05.2017	01.06.2017	30.06.2017

mının geçtiğini görmekteyiz. Kavram hem mekki hem de medeni surlerde mevcuttur. Ayetlerin bağlamına baktığımızda ise müşrikler, ehli kitap, kâfirler, münafıklar, müminler, Hz. Peygamber ve hatta Peygamber eşlerine hitap söz konusudur. Yani bu kavram yaratıcıdan yaratılmışlara, Kur'an'ın bütün muhataplarına hitap olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnanç yönünden bütün insanlara olan bu hitabın her gruba farklı bir ceza veya mükâfatı içerdiğini de görmekteyiz. El-Mâturîdi (333/944) de “Te’vilâtü’l Kur’an” adlı eserinde bu farklılıkları dikkate alarak, ayetlerin bağlamına göre baştan sona bu kavramın geçtiği bütün ayetlerde kavramla bağlantılı anlam vermeye çalışmıştır. “el-hayatü’l-dünya” kelimesinin etimolojik yapısına girmediği gibi bu kavramı, bir çok Müfessir gibi insanların yaşadığı coğrafi mekân “arz/yeryüzü” olarak da görmeyip, ahlaki, manevi boyuttan ayetleri yorumlamaya çalışarak bir yaşam biçimi¹ olarak görmüştür. Ancak Müslüman toplumun dünya hayatı kavramını algılamasına baktığımızda geçmişten günümüze bilhassa tasavvuf² alakası olanlar başta olmak üzere Müslümanların dünya ve dünyadaki nimetlere karşı değişik boyutlarda Kur'an'ın vurgusunun aksine “zemm-i dünya”³ kavramı çerçevesinde olumsuz bir yaklaşım sergiledikleri bilinmektedir.⁴

¹ Bkz., Er-Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddin, *Tefsiru Fahri'r-Râzî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1981, c. 17, s.72; Carullah Ez-Zemahşeri, *Tefsiru'l-Keşşaf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vechi't-Te'vil*, Mektebetu'l-Ubeykan, Riyad, 1998, c.2, s.34; M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1971, c. 7, s. 4751; Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (çev. S. Ateş), Ankara, t.y., s.79.

² Maturidi'nin sufilige bakışı için bkz., Sönmez Kutlu, *İmam Maturidi ve Maturidilik*, Otto Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2012, s.32-34; Mustafa Öztürk, “Kur'an'ın Değer Sisteminde Dünya ve Dünya Hayatının Anlamı”, *Tasavvuf: İlmî Ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 7 [2006], sayı: 16, ss. 81-85.

³ İbn Manzur, Ebu Fazl Muhammed b. Mukrim el-İfrikî, *Lisanu'l-Arab*, Daru's-Sadr, Beyrut, 1996, c. 2, s.1078; Ramazan Altıntaş, “İslamî Anlayışa Göre 'El-Hayâtü'd-Dünyâ' Kavramını Yorumlama Biçimleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2003, c. VII, sayı: 1, ss. 129-159;

⁴ Yusuf el-Kardavî, *Fakirlik Problemi Karşısında İslam*, (çev. Abdülvahhab Öztürk), Nur Yay., Ankara, 1975, s.11-12. Bu manadaki hadis için bkz., Ebû İsa Muhammed b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenu't-Tirmizî*, (el-Kutubu's-Sitteh

Yine “dünya” kavramının hemen hepsinin Kuran’da ahiretle birlikte geçtiğini görmekteyiz. “Dünya hayatı” kavramı da birçok ayette “ahiret” kavramı ile ilişkili olarak yer almaktadır. Mâturîdî de ayetleri açıklarken, inanan inanmayan hangi gruba ne denilmek istendiğini açıklamaktadır. Yorumlarda genellikle “*kale ba’zuhum*” veya “*yahtemilü*” kalıp ifadeleri, bazen de “*caizün/yecüzü*” gibi kalıp ifadeler kullanılmıştır.

Kur’anı Kerim’de “el-hayâtü’-d-dünya” terkihi her ne kadar yaygın olarak isim tamlaması gibi “dünya hayatı” şeklinde anlam verilse de sıfat tamlaması olarak geçmektedir. Kullanıldığı duruma göre farklı anlamlar içerdiğinden dolayı bu kavramı tek anlamda değerlendirmek doğru değildir. Elmalılı M. Hamdi Yazır (ö.1942), bu kelimeyi sıfat tamlaması olduğunu vurgulayarak “dünya hayat” şeklinde anlam vermekte ve hayat-ı dünyanın, dünyanın hayatı olmadığını, dünya denilen hayat, alçak, süfli hayat ya da içinde bulunulan en yakın hayat olduğunu açıklamaktadır.⁵ Ancak tefsirlere baktığımızda müelliflerin çoğunluğunun Türkçedeki genel kullanımından dolayı isim tamlaması olarak “dünya hayatı” şeklinde anlam verdikleri görülmektedir.⁶ Yine müfessirler tarafından bu kavramla canlıların hayat sürdürdüğü bu gezegenin vurgulandığı açıklansa da ileride evrenin herhangi bir noktasında canlıların ve bilhassa yaptıklarından mükellef olan insan neslinin yaşayabileceği bütün ortamlar bu kavramın kapsamına girmektedir. Çünkü onların hepsi de ahiret karşısında geçicidir.⁷ Dünya hayatı kavramı ile ilgili yapılmış çalışmalar olmasına rağmen Mâturîdî’nin eseri üzerinde yapılan çalışmaların çok az olduğunu⁸ bizim konumuzla ilgili ise hiç olmadığını tespit ettik.

çinde), Çağrı Yay.,İstanbul, 1981,Kitabü’z-Zühd, 13; İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, ,(el-Kutubu’s-Sitteh içinde), Çağrı Yay.,İstanbul, 1981, Kitabü’z-Zühd, bab.3, s. 4110.

⁵ M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul,1971, c.1, s. 403.

⁶ Hidayet Aydar, Kur’an’da Geçen “el-Hayâtü’-d-Dünya” Kavramı Üzerine Bazı Mülahazalar (I), *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sayı: 5, s. 58.

⁷ Hidayet Aydar, *a.g.m.* (I), s.60-61.

⁸ İhmal sebepleri için bkz., S. Kutlu, *a.g.e.*, s. 57-60.

Dünya hayatı kavramı ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar ise şunlardır;

İsmail Lütfi Çakan, Dünya Hayatına Karşı Müslümanların Tutumları, *Diyanet Dergisi*, DİB Yayınları, Ankara, Ocak • Şubat 1975, cilt: XIV - sayı: 1, ss. 5-17; Özcan Taşcı, İnsanı Ahirete Hazırlayan Dünya Hayatının İki Önemli Enstrümanı: Oyun (La'ib) ve Eğlence (Lehv), *Hikmet Yurdu, Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Yıl: 3, S.5 (Ocak-Haziran 2010), ss. 41-58; Mustafa Öztürk, Kur'an'ın Değer Sisteminde Dünya ve Dünya Hayatının Anlamı, *Tasavvuf: İlmî Ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 7 [2006], sayı: 16, ss. 65-86; Ramazan Altıntaş, "İslamî Anlayışa Göre 'El-Hayâtü'd-Dünyâ' Kavramını Yorumlama Biçimleri", *CÜİFD*, Sivas, 2003, c. VII, sayı: 1, ss. 129-159; İlhami Güler, "Dünyanın Başına Gelen Derin Sapkınlık: Dünyevileşme", *İslamiyat*, c. IV, (2001), sayı 3, ss. 41-42; Şehmus Demir, Kur'an'da Ahiret-Dünya Ve Dünya Hayatı, *Ekev Akademi Dergisi* c. 1, S. 3 (kasım 1998),321-333; İskender Şahin, Dünya Hayatı Çerçevesinde Kur'an'da Yer Alan Fiili Cezalar, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt 15, sayı 2, 2013, 61-110; Süleyman Ulu dağ, "Dünya", *DİA*, İstanbul, 1994, c.10, s. 22 ; Şehmus Demir, Kur'an'ın Dünya Hayatına Bakışı ve Dünya Ahiret Münasebeti, Atatürk Üniversitesi SBE,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum,1995;Bünyamin Açıkalin, Kur'anda Dünya Hayatına Verilen Değer, Marmara Ü.SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005; Rahmi Sancar, Kuranı Kerimde Edebi Yönden Dünya, Atatürk Ü. SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2008; Mustafa Öztürk, Kur'ân Penceresinden Dünya ve Dünyevi Hayata Bakış, *Diyanet Aylık Dergisi*, 2005, sayı: 180. Hidayet Aydar, Kur'ân'da Geçen "El-Hayâtü'd-Dünya" Kavramı Üzerine Bazı Mülâhazalar (I), *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 5,İstanbul, 2002; Halil Altıntaş, İnsanın Anlam Arayışı ve Dünyevileşme, *Diyanet Aylık Dergisi*, 2005, sayı: 180; Hamdullah Ercik, Kelâmi Açıdan Dünya Hayatının Değeri,Y.Yıl Ü.SBE,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2013; Mehmet S. Aydın, "Dünyevileşme", *İslamiyat*, c.4, s.3, 2001,s. 15.

Biz bu makalemizde “*el-hayatü’-d-dünya*” kavramına Ehl-i sünnet itikadında çok önemli bir yeri olan ve çok geniş coğrafyada Müslüman toplumun görüşlerini benimsediği⁹ Mâturîdî’nin nasıl yaklaştığını, bu kavramdan ne anladığını, yani diğerlerinin ne dediğine değil Mâturîdî’nin ne dediğine bakacağız. Ancak gerekli gördüğümüzde diğer kaynaklara da atıfta bulunacağız.

1. KAVRAMLAR

1.1. ed-Dünya

Kur’anda sıkça kullanılan “ed-dünya” kelimesi, yakın olmak, yaklaşmak anlamına gelen “d-n-v” veya alçak, basit, kötü olmak anlamına gelen “denie,denaet” kökünden türemiş olup “edna” kelimesinin müennesidir. Bu aleme dünya dünya denmesi de ahirete nisbetle yakın olmasındandır. Bu kelime yer kürenin özel ismi haline gelmiş¹⁰ olup Kur’an’da 115 defa geçmektedir.

1.2. El-Hayat

Kur’anda pek çok yerde geçen “el-hayat” kelimesi, “ha-y-y” kökünden türemiş bir mastar olup, yaşamak, canlı ve diri olmak gibi anlamlara gelmektedir.¹¹ Bu kelime Kur’an’da 76 defa geçmektedir.

⁹ Türk düşünce ve siyasi tarihine etkileri için bkz., S. Kutlu, *a.g.e.*, s.60-62; İslam düşüncesine etkileri için bkz., S. Kutlu, *a.g.e.*, 63-64.

¹⁰ Bkz. İbn Manzur, Ebu Fazl Muhammed b. Mukrim el-İfrikî, *Lisanu’l-Arab*, dnv maddesi, Daru’s-Sadr, Beyrut, 1996, c.2, s.1435; Mütercim Asım Efendi, *Kâmus Tercemesi*, İstanbul, 1304, c. 4, s. 959; er-Rağîb el-İsfahânî, *el-Müfredat li Elfazi’l-Kur’an*, (dnv maddesi), (trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu), Çıra Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2012, s. 388; M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1971, c.1, s. 403; Süleyman Uludağ, “Dünya”, *DİA*, İstanbul, 1994, c.10, s.22; Hidayet Aydar, Kur’an’da Geçen “el-Hayâtü’-d-Dünya” Kavramı Üzerine Bazı Mülâhazalar (I), *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sayı: 5, s. 51-84; aynı yazar, Kur’an’da Geçen “el-Hayâtü’-d-Dünya” Kavramı Üzerine Bazı Mülâhazalar (II), *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sayı: 6, s. 55-57.

¹¹ İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab* “ha-y-y” maddesi, c. 2, s.1078; Mütercim Asım Efendi, *Kâmus Tercemesi*, c. 4, s. 934; el-İsfahânî, *el-Müfredat*, s. 321.

Mukatil b. Süleyman (ö. 150/767), *el-Vücûh ve'n-Nezair* adlı eserinde hayat kelimesinin altı çeşidinden bahsetmektedir;

- 1- Yaratılıştan sonraki hayat,
- 2-“mü'min” anlamında hayat,
- 3- hayatta kalmak(beka) anlamında hayat,
- 4- Tabiatın yaratılması anlamında hayat,
- 5- Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi anlamında hayat,

6- Kıyametten sonraki ebedi hayatı ifade anlamında hayat şeklinde birkaç anlamda sıralanmaktadır.¹² Bu tür kelimelere zû vücûh denmektedir.¹³

1.3. El-Hayatü'd-Dünya

Kur'an-ı kerimde “el-hayatü'd-dünya” terkibi her ne kadar yaygın olarak isim tamlaması gibi “dünya hayatı” şeklinde anlam verilse de sıfat tamlaması olarak geçmektedir. Kullanıldığı duruma göre farklı anlamlar içerdiğinden dolayı bu kavramı tek anlamda değerlendirmek doğru değildir. Elmalılı Hamdi Yazır, bu kelimeyi sıfat tamlaması olduğunu vurgulayarak¹⁴ “dünya hayat” şeklinde anlam vermekte ve hayat-ı dünyanın, dünyanın hayatı olmadığını, dünya denilen hayat, alçak, süfli hayat ya da içinde bulunulan en yakın hayat olduğu açıklanmaktadır.¹⁵ Ancak tefsirlere baktığımızda müelliflerin çoğunluğunun Türkçedeki genel kullanımından dolayı isim tamlaması olarak “dünya hayatı” şeklinde anlam verdikleri görülmektedir.

¹² Mukatil b. Süleyman, *el-Vücûh ve'n-Nezâir*, Matbaatü Merkezi Cüm'ati'l-Macid, Dubai, 2006, s.107-109; el-İsfahani, *el-Müfredat*, 321-324; Hidayet Aydar, *a.g.m.* (I), s.55.

¹³ Celâluddin Abdurrahman es-Suyûti, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an*, Matbaatü Hicazi, Kahire, t.y., c.1, s. 142; Ebu Abdillah Muhammed ez-Zerkeşi, *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an*, (tahk.M.Ebu'l-Fazl İbrahim), Mektebetü Daru't-Turas, Kahire, t.y., s.102-111.

¹⁴ Bkz. Muhyiddin ed-Derviş, *İrâbu'l-Kur'ani'l-Kerim ve Beyânuh*, Dâru İbn-i Kesir, Dimaşk, 1999, c.1, s.135.

¹⁵ el-İsfahani, *el-Müfredat*, 323; Yazır, c.1, s. 403.

Ancak Düccane Cündioğlu'nun "*Kur'an-ı Kerim ve Meali*" adıyla sadeleştirdiği eserde bu incelik korunmuş ve kavram "dünya (alçak) hayat" şeklinde anlamlandırılmıştır.¹⁶Yine müfessirler tarafından bu kavramla canlıların hayat sürdürdüğü bu gezegenin vurgulandığı açıklansa da ileride evrenin herhangi bir noktasında canlıların ve bilhassa yaptıklarından mükellef olan insan neslinin yaşayabileceği bütün ortamlar bu kavramın kapsamına girmektedir. Çünkü onların hepsi de ahiret karşısında geçicidir.¹⁷

2. TE'VİLÂTÜ'L KUR'AN'DA "EL-HAYATÜ'D-DÜNYA"

Kur'an'da geçen ayetlerdeki "dünya hayatı" kavramına Mâturîdî'nin yüklediği anlamlar şu şekillerde yer almaktadır:

2.1. İnanmayanlar İçin Ceza

Mâturîdî, önceki ayetlerde hitabın Yahudilere olmasından dolayı "...Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rüsvaylık/ zillettir; kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir..."¹⁸ ayetine anlam verirken birkaç görüş olduğunu vurgulayarak; ilk olarak, Medine'de yaşayan ve anlaşmaya uymayarak Allah Resulü ile ilk mücadeleye girişen Beni Nadiroğulları ile bağlantılı anlam vererek bu Yahudi kabilesinin dünyadaki zilletleri yurtlarından çıkarılıp Şam'a sürülmeleri; ikinci olarak, Kurayzaoğulları ile savaşarak kadın ve

¹⁶ Dünya hayatı kavramının geçtiği ayetler için bkz. **Düccane Cündioğlu, Elmalılı Hamdi Yazır**'ın *Hak Dini Kur'an Dili: Kur'an-ı Kerim ve Meali, Kardelen Yayınları, 1. Baskı, 1993.*

¹⁷ Muhsin Demirci, *Kur'an'ın Ana Konuları, İFAV M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları*, İstanbul, 2013, s.319.

¹⁸ Bakara 2/ 85; Benzer ayetler için bkz. Bakara 2/114; Âl-i İmrân 3/56; Zümer 39/ 26; Fussilet 41/ 16.

çocuklarının esir alınmasıdır; ahirette ise ayetin devamında belirtildiği gibi daha şiddetli azaba çarptırılacaklarını,¹⁹ veya dünyadaki zilletin “cizye” yahut “savaş” anlamına geldiğini ahirette ise büyük bir azap, cehennem azabı göreceklerini²⁰ belirtmektedir.

Yine “Onların, bu dünya hayatında yapmakta oldukları harcamalarının durumu, kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu bir rüzgârın durumu gibidir...”²¹ ayeti ile ilgili olarak, Mâturîdiye göre bu ayette darb-ı mesel vardır ve ayette kafirlerin ahirette Allah’a yaklaşmak ümidi ile yaptıkları harcamaları, Allah rızası olmadığından hatta Allah yolundan döndürme amaçlı olduğundan dolayı bunların hiçbir fayda vermeyeceği belirtilmektedir. Ürünlere iyi geleceği, faydalı olacağı zannedilen ancak onları donduran ya da kavuran şiddetli soğuk veya kavurucu sıcak Allah tarafından örnek gösterilerek kâfirlerin yanlış düşünceleri ortaya konulmakta ve şiddetli soğuk veya kavurucu sıcak bu dünya da ekinler için afet oluyorsa kâfirlerin bu dünyadaki harcamaları da kendileri için hiçbir işe yaramadığı gibi helak edici bir afet olacak²² denilmektedir.

“Musa dedi ki: Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin.”²³ ve “Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı istiyor.”²⁴ Bu ayetlerde Mâturîdi’ye göre, Hz. Peygambere ve müminlere uyarı vardır. İnkârcıların bu dünyadaki mal ve evlatlarının çokluğu seni ve diğer Müslümanları imrendirmesin. Allah bu nimetlerle onlara hem dünya da hem de ahirette azap etmek istiyor. Dünyadaki azap cihadın farz kılınması, müşriklerin bedirde öldürülmeleri, çeşitli belalarla

¹⁹ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.1, s.171.

²⁰ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.1, s. 216; bkz. Aynı eser, c.2, s. 318; c.12, s.328; c.13, s.120.

²¹ Âl-i İmrân 3/ 117.

²² El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.2, s.396.

²³ Yûnus 10/ 88.

²⁴ Tevbe 9/ 55. Benzer ayetler için bkz., A’râf 7/ 152. Maide 5/33. Maide 5/41. Ra’d 13/ 34 Ahzap 33/57.

helak olmaları, cizye vermek zorunda kalmaları, esir olmaları dünyadaki azaptır.²⁵ Mâturidî'ye göre, münafıkların Hz. Aişe'ye iftiradan dolayı onların cezası dünyada dayak, ahirette ise, cehennemdir.²⁶

“Kim, (yalnız) dünya hayatını ve zinetini istemekte ise işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz”²⁷, Mümin için dünya hayatının zineti salih ameldir. Kafir ise, güzel gibi görünen fakirlere sadaka vermek, yolların imarı, ribatlar, saraylar ve köşkler yapar. Bunlar görünüşte güzeldir ve yaptıklarının karşılığı bu dünyada verilir. Ancak onların yaptıkları sevap olarak kabul edilmez ve yaptıkları boşa gider.²⁸

“De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir.”²⁹ Mâturidî'ye göre, güzel şeyler, ahirette özellikle müminler içindir. Kâfirler orada onlara katılamaz, ortak olamaz; ancak bu dünyada ise nimetler hepsinin ortakdır ve paylaşırlar. Yine, Müminler, Allah'ın onlara dünyada helal kıldığı şeylerden mahrum olmadılar. Hatta faydalandılar. Ancak haram olan nimetlerden uzak durarak faydalanmadılar. Dünya hayatından bu şekilde faydalanarak ahiret için azık hazırladılar ve ahiret özellikle onlar için oldu. Müşrikler gelecek için biriktirmediklerinden ve dünyada yasak olan şeylerden mahrum olmadıkları için ahiret onlara özel değildir.³⁰

Allah'a, peygambere ve ahrete inanmayan kafir, münafık ve müşriklere hitap eden veya onların hallerinin açıklandığı bu ayetler, ceza, azap, zillet, rüsvaylık, amellerin boşa gitmesi gibi ifadelerle anılmakta olup bunları sadece olumsuzluklarından dolayı değil hem bu dünya

²⁵ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.6, s.72; bkz., aynı eser, c.4, s. 226; c.6, s.378; c.7, s.440; c.6, s. 412-414.

²⁶ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.11, s. 381.

²⁷ Hüd 11/ 15; benzer ayetler için bkz., Kehf 18/ 104; Hac 22/9.

²⁸ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.7, s.142; aynı eser, c.9, s.109; c.9, s.347.

²⁹ A'râf 7/ 32.

³⁰ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c. 5, s. 330.

da hemde ahirette yaptıklarına karşılık bir bedelle karşılaşmak zoruunda kaldıkları için inanmayanlara ceza, tehdit ve uyarılar içerdiği görülmektedir.

2.2. Dünya Hayatının Niteliği³¹

Dünya hayatının niteliği ile ilgili ayetleri bir araya getirerek Mâturîdî'nin yaklaşımlarını birkaç alt başlıkta ortaya koymaya çalıştık.

2.2.1. Dünya hayatının ahirete tercih edilmesi

Mâturîdî, "...İşte onlar, ahirete karşılık dünya hayatını satın almışlardır..."³² ayetini tefsir ederken önceki ayetlerde Yahudilere yapılan vurgudan dolayı onlarla bağlantılı olarak; Hz. Muhammed'e hiç inanmadan daha başlangıçta hidayeti dalalete, dünya hayatını ahirete tercih etme anlamı da olabileceğine işaret ediyor.³³

"Ey iman edenler! Size ne oldu ki, «Allah yolunda savaşa çıkın!» denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır." ³⁴ Mâturîdî'ye göre, sizin dünyadaki mallarınız size ahirette faydalanmanız için vaat edilenlere göre çok azdır. Dünya malı baştan sona biter, tükenir, sonsuz değildir ve ahiretin malı ve ikramları yanında çok azdır. Çünkü dünya ikramları yok olucu iken, ahiret ikramları sonsuza kadar devamlıdır. Yine, dünya malı, dünyadaki nimetler, ahiret malından ve oradaki ikramlardan çok azdır.

³¹ Araz, geçici, devamlı olması mümkün olmayan, ahirete nisbetle daha kısa gibi anlamlar içermektedir. Bkz. İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, "a-ra-za" maddesi, c. 4, s. 2885-2897; el-İsfahani, *el-Müfredat*, s. 692; Ebu'l-Muin en-Nesefî, *Tebsiratü'l-Edille*, (tahk. H. Atay), Ankara, 1993, c. 1, s. 145.

³² Bakara 2/ 86.

³³ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.1, s.172.

³⁴ Tevbe 9/ 38; benzer ayetler için bkz., Ali İmran 3/145; Nisa 4/134; Yûnus 10/ 7; İbrahim 14/ 3; Nahl 16/ 107; Nâzi'ât 79/ 37; A'lâ 87/ 16.

Çünkü dünya malı ve ikramlarını afet ve zararlı şeyler süpürür götürür. Ahiret malı ve ikramlarına ise hiçbir şeyin zarar veremeyeceğini³⁵ belirtmektedir. Mâturîdî'ye göre, dünyadan etkilenerek dünyayı ahirete tercih ettiler. Ondan razı oldular ve onunla mutmain/tatmin oldular. Dünya hayatını, dünyada sürekli kalıcı olmak için seçtiler, ahirete hazırlık için değil. Hâlbuki dünya, dünyada kalıcı olmak için inşa edilmedi, ahirete hazırlık yapmak için inşa edilmiştir. Müminlerin bu dünyayı tercihi ve nimetlerinden faydalanmaları ahireti unutmadıkları için, imanını ortadan kaldırmaz.³⁶

Mâturîdî, insan çalışması ile sürekli olmayan dünyayı isterde Allah'ı istemezse, Allah ona dünya nimetlerinden sevdiği şeyi verir. Yahut istemediği şeyleri ondan uzaklaştırır. Allaktan başka şeyler için çalıştığından ahirette ise, ona sevap yoktur. Kimde dünyada çalışırken ahiret sevabını isteyerek çalışırsa Allah ona bu dünya da istediği şeyleri verir, istemediğini ondan uzaklaştırır, onun ahirette karşılığı da dünyada yaptıklarına mukabil cennettir.³⁷

“Ey peygamber! Hanımlarına şöyle söyle: "Eğer dünya hayatını ve ziynetini istiyorsanız, haydi gelin, sizi donatayım ve güzellikle bırakıp salıvereyim.”³⁸ Mâturîdî'ye göre, Allah, resulünü bu konuda muhayyer bırakıyor ve Peygamber eşlerine hitaben gelen bu ayet sonucu onlarda, hem Resulullah'ı hem de ahireti tercih ediyorlar.³⁹

“Onun kavminden, kâfir olup ahirete ulaşmayı inkâr eden ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz varlıklı kişiler”⁴⁰ Mâturîdî'ye göre inanmayan şırmamış ileri gelen zenginlere, varlıklı

³⁵ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.6, s.359.

³⁶ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.7, s. 455; aynı eser, c.8, s. 200; c.17, s. 41; c.7, s. 18; c.17, s. 174.

³⁷ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.4, s. 65.

³⁸ Ahzap 33/28.

³⁹ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.11, s. 331.

⁴⁰ Mü'minün 23/ 33; benzer ayetler için bkz., En'am 6/ 29; Mü'minün 23/ 37; Ankebût 29/ 25.

kişilere dünyayı Allah genişletti, serdi ve onlarda günahlara dalarak saptıklarını,⁴¹belirtiyor.

2.2.2. Dünya Hayatının Câzip Kılınması

“İnsanlara kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar, ekinler kabilinden aşırı sevgiyle bağlanılan şeyler çok süslü gösterilmiştir. Halbuki bunlar dünya hayatının geçici (menfaatleri) faydalarını sağlayan şeylerdir.”⁴² O günün Arap toplumu için en cazip şeyler böylece sıralanan ayeti Mâturîdî geniş şekilde açıklarken bunların kötü olmadığını⁴³ ancak cazibelerine kapılıp ahireti unutmamak gerektiğini, çünkü ahirette bu dünyadaki geçici şeylerin asıllarının, kalıcı olanlarının bulunduğunu, duyular alemine hitap eden bu açıklama ile duyular ötesine ve dünya hayatı ile de ahiret hayatına delil getirildiğini vurgulamaktadır.⁴⁴ Yine Mâturîdî’ye göre, dünya hayatında çekici şeyler erkekler için eşlerdir, çift olan şeylerdir, renklerdir, çeşit çeşit bitkiler, bunlar dünyanın çekiciliğidir. Ancak bu cazip şeyler bağlanıp kalmak ve ahireti unutmak için değil imtihan içindir.⁴⁵

“Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur.”⁴⁶ Mâturîdî’ye göre, konu zahire göre olsaydı kitap onu manalarla/mecazlarla söylemezdi. Dünya hayatında hikmetler vardır. Bazı inançsızlar için ise, saçmalıklar vardır (iftira, saldırı). Yine onlara göre,(sa’d 27, enbiya 16,= oyun olarak/ boşu boşuna yaratmadık,) ayetleri, ile tenakuz vardır. Bunları bir araya getirdiğimizde, ‘size ve size takdir

⁴¹ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.10, s. 27; aynı eser, c.10, s. 28; c.5, s.46. c.11, s. 110.

⁴² Âl-i İmrân 3/ 14; benzer ayetler için bkz., Bakara 2 / 212; Tâ-Hâ 20/ 131; Kasas 28/ 60; Kehf 18/ 46; Kehf 18/ 28.

⁴³ Benzer açıklama için bkz., Yaşar Nuri Öztürk, *Din ve Fitrat(Yaratılış)*, Yeni Boyut yay.,İstanbul,1998, s. 263.

⁴⁴ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.2, s.255-259, aynı eser, c.2, s.19; c.11 s.63; c.9, s.63; c.9, s.47.

⁴⁵ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.9, s.250.

⁴⁶ Ankebût 29/ 64.

olunan şeylere göre oyun eğlence, zahiri olarak çelişki görünmektedir. Ancak tevhid ehline göre bir hikmet içerir ve gerçektir. Bu dünya da inanan inanmayan arasında ayırım yoktur. Herkes eşit faydalanmaktadır. Çünkü dünya hayatı geçici, kesintili, ahiret ise, kesintisiz ve ebedidir. Dünya meta'ı, sınırsız, sonsuz, kesintisiz ahiret nimetleri, meta'ı yanında fanidir.⁴⁷ Bazı müfessirler ise, bu açıklamalara yakın olarak oyun ve eğlenceyi çocukların yoruluncaya kadar oynadıkları geçici oyunlara benzetirken⁴⁸ bazıları da bu oyunların boşuna olmadığını çocukların gelişiminde oyunun çok önemli bir yerinin olduğunu vurgulamışlardır.⁴⁹ Yani dünya hayatındaki hiçbir şey boşuna değildir. Ahiretin kazanılmasında en basit şeylerin bile önemi vardır.

2.2.3. Dünya Hayatının Aldatıcılığı⁵⁰

“Her canlı ölümü tadacaktır. ... Bu dünya hayatı ise aldatma metâ'ından (aldatıcı şeylerden) başka bir şey değildir.”⁵¹ Mâturîdî dünya hayatı gerçekten aldatıcıdır derken Hadid 57/20. ayetini, ayetin bu cümlesinin açıklamasına delil getirmekte ve “dünya hayatı oyundur, eğlencedir, aldatıcı şeylerden ibarettir. Fakat ahiret hayatı oyun, eğlence ve aldatıcı değildir,” dedikten sonra ayetteki “ğurur”⁵² kelimesinin asıl anlamının “bir şeyin zahirde güzelliklerle kaplanması

⁴⁷ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.11, s. 143; Benzer açıklamalar için bkz., ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşaf*, c.1, s. 439; er-Razi, *Tefsîru'l-Kebîr*, c.9, s. 126.

⁴⁸ Bkz., Carullah ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşaf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vechî't-Te'vîl(I-VI)*, Mektebetu'l-Ubeykan, Riyad, 1998, c.3, s. 448; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan Tefsîri(I-X)*, (İhtisar;M. A. Es-Sabûni,terc. Heyet), Damla Yay.,İstanbul,1995. c.6, s. 289-290.

⁴⁹ Özcan Taşçı, İnsan Ahirete Hazırlayan Dünya Hayatının İki Önemli Enstrümanı: Oyun (La'ib) ve Eğlence (Lehv), *Hikmet Yurdu, Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Yıl: 3, S.5 (Ocak-Haziran 2010), ss. 41 – 58

⁵⁰ Meta', kendisinden sınırlı zaman diliminde faydalanılan şeyler için kullanılır.Bkz., İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab* “m-t-a” maddesi, c. 6, s.4127-4129; el-İsfahânî, *el-Müfredat*, s. 985-986; Ahmet Mustafa el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî, b.y.y, 1946, c.13, s.98-99;Yazır, c.2, s. 1264.

⁵¹ Âl-i İmrân 3/ 185.

⁵² “Ğurur” kelimesinin anlamları için bkz., İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab* “ğ-r-r” maddesi, c. 5, s. 3233; el-İsfahânî, *el-Müfredat*, s.750.

ve dışarıdan her bakanın onu güzel görmesi, ancak iç yüzüne bakınca onun öldürücü ve helak edici olduğunu anlaması”⁵³ diyerek, böyle aldatıcı şeylerden Allaha sığınır ve dünya hayatının kafirler nezdinde oyun ve eğlence müminlere göre ise hikmet olduğunu belirtir.

Cin ve insan topluluğuna hitap eden bu ayette kendi itirafları anlatılmakta ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettikleri belirtilerek “Dünya hayatı onları aldattı,”⁵⁴ vurgusu yapılmaktadır. Dünya için zahir ve batın olarak iki anlam vardır: Zahir anlamı “aldatmadır- ğurur.” Kim zahire bakarsa onu aldatır (ona aldanır). Onun batın anlamı da vardır. Kim batına bakarsa batın ona öğüt, ibret verir. Zahire gelince onun süs ve cazibesi, ziynetlerinden dolayı kafir zahire bakar ve aldanır. Batına gelince halden hale sürükleyerek, dünyanın geçici sonlu olduğunu gösterir. Kim bu batına bakarsa ondan öğüt/ibret alır ve onun anlamını öğrenir ve bilir ki, o dünya bunun için yaratılmadı.⁵⁵

Mâturidî zahir-batın anlamı verdiği bu ayeti bu gün için bilinen ancak kendi döneminde içeriği bilinmeyen örnekler vererek dünya ile ahreti karşılaştırıp ahretin ve bu dünya hayatından sonra gerçekten bir hayatın var olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Mâturidî’ye göre, inanmayanların dünyadaki birçok şeyin, zahir/görünen faydalarını bildikleri halde batın/görünmeyen faydalarını bilememektedirler. Yine işitme, görme, konuşmanın nasıl gerçekleştiğini de bilemezler. Yani bütün nimetlerin dünya için değil, ahireti anlamak için olduğunu bilemeyeceklerini,⁵⁶ belirtiyor.

Bütün insanlara hitap eden bu iki ayette insanlardan Allah’a karşı gelmekten sakınmaları istenirken hiçbir şeyin fayda vermeyeceği bir günden çekinmeleri emredilmekte şeytanın iyi taraftan görünerek yaklaşım kandırması vurgulanarak “ Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına

⁵³ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.2, s.503-505.

⁵⁴ En'âm 6/ 130; bkz. Benzer ayetler,. Rûm 30/ 7; Câsiye 45/ 35.

⁵⁵ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.5, s.210; aynı eser, c.11, s.255.

⁵⁶ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.11, s.158.

güvendirerek sizi kandırmasın,”⁵⁷buyrulmaktadır. Mâturidî’ye göre dünyaya aldatma nisbet edilmesi, gerçekte onda hile, aldatma olduğu için değildir. Onlar ona aldandıkları içindir. Gerçek olduğundan değil, fiil sebebe nisbet edilerek sanki aldatma, dünya aldatmış gibi dünyaya nisbet edilmiştir.⁵⁸

Önceki ayetlerdeki vurgu ve şeytanla uyarı bu ayette de dikkat çekmekte ve “sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın”⁵⁹ denilmektedir. Mâturidî benzer ayetlere benzer anlamlar verirken bazen aynı ifadeleri tekrar etmeyip değişik ifadeler kullanmaktadır. Dünya hayatı sadece oyun ve eğlence değildir, sizi ahiret hayatını düşünmekten alıkoyarak veya size ahiret hayatını unutturarak dünya gerçekten insanı aldatır. Çünkü dünya ahirete ilave kılındı ve ona ulaşmaya yetecek kadarlık⁶⁰ bir süre olarak yaratıldı. Dünya aslında aldatıcı değildir. Ancak ahireti ve niçin dünyanın inşa edildiğini unutan dünya ehli, aldanır. Dünya ve onun içindeki nimetler yaratılış gayesi dışında değerlendirilirse, oyun, eğlence ve aldanış olur. Nimetler hayırlı şeyler olarak isimlendirilmişlerdir. Hayır hasenat dışında onları kötölemek caiz değildir. Dünyayı yaratılış gayesi dışında değerlendirdiklerinden ve aldandıklarında dolayı dünya ehlini zemmetmek daha doğrudur. Zenginlik, sağlık, selametın zemmi caiz değildir. Çünkü bunlar Allah’ın kullarına verdiği nimetlerdendir. Onlardan dolayı Allaha şükretmek gerekir,⁶¹ açıklamalarını yapmaktadır.

⁵⁷ Lokman 31/ 33.

⁵⁸ El-Mâturidî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.13, s.345.

⁵⁹ Fâtır 35/ 5.

⁶⁰ El-Mâturidî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.12, s.13;Maturidi ahirete göre dünyadaki kalış süresinin azlığını belirtmek için *bülğaten= yeter miktar*, kavramını kullanmıştır.; Ayrıca bkz., el-İsfahani, *el-Müfredat*, s. 163; İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab* “b-l-ğ” maddesi, c. 1, s. 346.

⁶¹ El-Mâturidî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.12, s.13.

2.2.4. Dünya Hayatının Geçiciliği

“Onlar dünya hayatıyla şımarıdılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.”⁶² Mâturîdî’ye göre, dünya hayatı müminleri sevindirir, mutlu eder, ancak sevinç onları meşgul edip de ahireti unutturmaz. Kafir ise, sevinç şiddeti ile ahireti ve bütün ibadetleri unutturur. Uzun süre nimetlerinden faydalanılsa da dünya hayatı ahiretin yanında kısa bir süre faydalanmaktır. Ahiret nimetleri devamlı, kesintisiz olup, korku, hüznün, bela ve afetler ona etki etmez. Dünya nimetleri kesintili, afetlerden, hüznün vs. birçok şeyden etkilenir ve ahiret nimetlerine göre de çok azdır.⁶³

“Bu dünya hayatı, geçici bir eğlencedir. Ama ahiret, gerçekten kalınacak yurttur.”⁶⁴ Mâturîdî’ye göre bu ayet, dünya hayatının sona ereceğini yakın zaman da ahirete gidileceğini haber veriyor. Yine dünya hayatında verilen nimetler, sadece ahiret hayatına etki etmesi için verilmiştir. Çünkü dünya hayatı yaşanmadan ahiretin kazanılması mümkün değildir.⁶⁵ Yine işitme ve görme gibi verilen nimetlerde (duyu organları da) devamlı ve kalıcı olanı kazanmaları içindir.⁶⁶

“Dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek «Sen mümin de-ğilsin» demeyin”⁶⁷ Savaşlarda Müslüman olanlara karşı takınılan tavır eleştiren, savaş sırasında ganimetini almak için o anda Müslüman olan birini öldüren Müminlerin göz diktikleri belirtilen bu ayet-teki “dünya hayatının geçici menfaat”ine Mâturîdî ganimettir,⁶⁸ demektedir.

⁶² Ra’d 13/ 26; benzer ayetler için bkz., Nûr 24/ 33; Kasas 28/ 61; Şûrâ 26/ 36; Zuhruf 43/ 35.

⁶³ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.7, s.425; aynı eser, c.11 s.63; c.13, s.55; c.13, s. 245.

⁶⁴ Mü’min 40/ 39.

⁶⁵ Er-Razi, *Tefsîru’l-Kebir*, c.12, s.200.

⁶⁶ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.13, s.201.

⁶⁷ Nisâ 4/ 94.

⁶⁸ El-Mâturîdî, *Te’vilâtü’l Kur’an*, c.3, s.423.

“Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükâfatınızı verir.”⁶⁹ Onlara göre dünya hayatı, onlara verilen şeyler oyun ve eğlencedir. Çünkü onlar tekrar diriliş ve hayat yok derler. Böylece onlara göre dünyanın fani olarak yaratılmadığını ve ebedi ahiret hayatının kazanılmayacağını zannettikleri için dünya hayatı zikredildiği şekilde boştur. Bu iki kelimeden “*leibe*”⁷⁰ eşyanın zahirinden, zahirine göre faydalanmak; “*lehu*”⁷¹ batınından faydalanmak, batınına göre faydalanmak⁷² şeklinde anlamanın mümkün olduğunu belirtmektedir.

Onlara de ki: "Dünya zevki ne de olsa azdır, ahiret, Allah'a karşı gelmekten sakınan için daha hayırlıdır ve size kıl kadar haksızlık edilmez."⁷³ Bu ayetle ilgili Mâturîdî, Allah sanki ben sizi bu dünya ve bu dünya metaı için yaratmadım, ancak sizi ahiret için ve ahirette ikamet etmek için yarattım. Şayet sizi dünya için yaratsam ve size savaşı farz kılsaydım bu hikmetsiz, apaçık abes olurdu. Ancak ben sizi ahiret ve orada ebedi kalmak için yarattım demektedir.⁷⁴

Dünya hayatının kısa ve geçiciliği, cazip kılınması, dünya hayatını satın almak, aldaniş, bir oyun ve eğlence, tutkulu bir oyalanma, inkâr edenlerin dünyayı tercih etmeleri, dünyanın boş bir amaç uğruna yaratılmadığının ahrete geçiş için çok önemli bir konumunun olduğunu, ahiret hayatının bu dünyadaki tercih edilen yaşam biçimi ile doğrudan bağlantısını ortaya koymaktadır.

⁶⁹ Muhammed 47/ 36.

⁷⁰ Bkz.,İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab* “l-a-b” maddesi, c. 5, s. 4039-4040; el-İsfahani, el-Müfredat, s.960-961.

⁷¹ Bkz.,İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab* “l-h-v” maddesi, c. 5, s. 4090; el-İsfahani, el-Müfredat, s.971-972; El-Fahr er-Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, c.25, s. 91.

⁷² El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.13, s. 415.

⁷³ Nisa 4/74.

⁷⁴ El-Mâturidî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.3, s.324.

2.3. İNANANLARA MÜJDELER

“Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarıyız.”⁷⁵ Mâturîdî'ye göre, Allah'ın ikramı olarak ahirette müminlere verilen nimetlerin anlatıldığı bu ayette ki Allah'ın dostluğu, dünyada müminlerin günah işlemesine engel olması, başarı için yardım; ahiretteki maneviisi daha evla olup sevap ve nimetlerle karşılık vermesidir.⁷⁶

Kur'an da Allah tarafından pek çok ayette ne zaman ve nasıl dua edilmesi gerektiği de vurgulanmaktadır. Allahtan istekte bulunanlar, sadece bu dünya için; hem bu dünya hem de ahiret için istekte bulunanlar olarak ikiye ayrılırken onların karşılıkları da bu ayette şöyle belirtilmektedir: “Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver. Onun için ahirette hiçbir kısmet yoktur.”⁷⁷

Ve “Yine onlardan: ‘Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ve ahirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru!’ diyenler vardır.”⁷⁸ Bu dua ayetlerinin ikisini birlikte değerlendiren Mâturîdî, ahirete ve öldükten sonra dirilmeye inanmayanlara dünyadan istedikleri pay verileceğini ve böylelerinin ahiretten hiçbir nasiplerinin olmayacağını; ancak Ahiret hayatının mutluluğunu isteyenlere ise, hem bu dünya hem de ahiret güzelliklerinden nasibi artırılmış olarak verileceğini açıkladıktan sonra: “İmanlı zümrenin dünya güzelliklerini talep etmesinin sebebi, Cenab-ı Hakk'ın dünyayı ahiret için hazırlanma mekânı statüsünde kılmasıdır. Allah dünyayı müminler için ebedi kalacakları bir yer yapmamış aksine müminleri şu beyanından da anlaşılacağı üzere: ‘...(Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvâdır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının’⁷⁹ ayetini delil getirerek ahiret için yaratmıştır,⁸⁰ açıklamasını yapar. Diğer dua ayetinde “Ve bize hem bu dünyada bir

⁷⁵ Fussilet 41/ 31; Benzer ayetler için bkz., Mü'min 40/ 51.

⁷⁶ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.13, s. 131; aynı eser, c.13, s. 68.

⁷⁷ Bakara 2/ 200

⁷⁸ Bakara 2/ 201.

⁷⁹ Bakara 2 / 197.

⁸⁰ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.1, s.406-407.

iyilik yaz, hem de ahrette,⁸¹ buyrulmakta olup; Mâturîdî bu dua ile ilk olarak, müminlerin Allah'tan bu dünyadaki ömürlerini iyilikte bitirmesini, sona erdirmesini rahmet, merhamet istediklerini; O'nun rahmetinin bu dünya da herkese eriştiğini ancak iman eden ve şirk-ten korkanlara ahiret nimetlerinin daha özel olduğunu⁸² belirtiyor.

Mâturîdî "Allah da onlara hem dünya nimetini, hem de ahiret sevabının güzelliğini verdi,"⁸³ ayetindeki dünya nimetinden maksadın şöhret ve güzel övgüler, zafer ve ganimet olabileceğini inananlar için bu şöhretin dünyada da uzun süreli olduğunu; yine bu nimetten maksadın olduğunun da söylendiğini⁸⁴ belirtmektedir. Yine Mâturîdî'ye göre, dünyadaki ve ahiretteki güzellikler konusunda, dünyanın güzelliği ilim ve ibadet, ahiretin güzelliği de cennet ve mağfirettir. Yine, dünyanın güzelliği zafer ve bol rızık, ahiretin güzelliği de rahmet ve Allah'ın rızasıdır.⁸⁵ Açıklamalarına az da olsa hadisleri de delil gösteren Mâturîdî'nin, ancak burada hadis kritiğine önem vermeden hatta zayıf hadisleri bile delil göstermekten çekinmediğini görmekteyiz. Bu hadiste Resulullah'ın : " Allah'ın öyle kulları vardır ki, afiyet içinde yaşarlar, huzur içinde ölürlere ve rahatlıkla cennete girerler." Ya Rasulallah, bunu ne ile temin ederler diye sorulunca 'Rabbena heb lena.'⁸⁶ ayetini çok okumaları suretiyle"⁸⁷ dediğinin rivayet edildiğini⁸⁸ belirtir. Ancak bu hadis sonraki dönem de çok istismar edilmiş ve birçok dileğin gerçekleşmesi için⁸⁹ belli sayılılarda ayetin

⁸¹ Araf 7/156.

⁸² El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.6, s. 77.

⁸³ Ali İmran 3/148; benzer ayetler için bkz., Ali İmran 3/152; İbrahim 14/ 27; Nahl 16/30; Yûnus 10/ 64; Nahl 16/41.

⁸⁴ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.2, s.493; aynı eser, c.2, s.447-448; c.7, s. 493; c.8, s. 101; c.7, s. 79-80; c.8, s. 112.

⁸⁵ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.1, s. 407.

⁸⁶ Furkan 25/74..

⁸⁷ Buhari, *Tefsir'ul Kuran*, 27.

⁸⁸ El-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l Kur'an*, c.1, s. 407.

⁸⁹ https://www.google.com.tr/?gfe_rd=cr&ei=fElyWOTLCqeo8wfbipbQDO&gws_rd=ssl#q=%E2%80%99+rabbena+heb+lana.%E2%80%99+ayetini+%C3%A7ok+okumak+hadisi+%C5%9Ferif,e.t.08.01.2017

rabbena+heb+lana.%E2%80%99+ayetini+%C3%A7ok+okumak+hadisi+%C5%9Ferif,e.t.08.01.2017.

tekrar edilmesine ve Müslümanların yanlış beklentilere girmelerine neden olmuştur.

Dünya hayatı kavramının yer aldığı, yardım, zafer, zikir, şeref, sevinç, gafil olmamak, darlıktan sonra genişlik, zilletten sonra izzet, hatta müminlere uyarı içeren ayetleri, genellikle müminler için müjde içermekte ve bu dünyada ilahi emirlere uyarak yaşadıkları mahrumiyetlerden dolayı hem bu dünyada hem de ahirette elde edecekleri mükafatlar açıklanmaktadır.

SONUÇ

Mâturîdî, Kur'an'da geçen dünya hayatı kavramına coğrafi anlamda bir yaklaşım göstermemiş olup inanç ve ahlak olarak ayetlerin bağlamına uygun, insanların manevi durumları ve tercihleri ile ilgili yaşam biçimi olarak görerek bu doğrultuda açıklamalar yapmıştır. Bu dünya geçicidir ve devamında ebedi ve kaçınılması mümkün olmayan bir ahiret vardır. Ancak bu dünya gereksiz de değildir. İnsanların ahiretteki konumlarını bu dünyadaki tercihleri belirleyecektir. Çünkü, Allah insanları bu dünyada ebedi kalıcıymış gibi dünyayı sahiplensinler diye yaratmamıştır. Bu hayatın bir sonraki ve sonsuz olan boyutunda elde edecekleri konumları belirlesinler diye yaratmış; hayatın ve nimetlerin geçiciliğini sürekli vurgulayarak gündem de tutmuştur.

Dünya hayatının insanları aldattığının vurgulandığı ayetlerde, dünyanın kendisinin değil onun geçiciliğini düşünmeyen insanın aldattığı veya şeytanın böyle insanları aldattığı vurgulanmaktadır. Ayetlerde olumsuz anlam yüklenen dünya kavramı, Allah'ın en güzel şekilde yarattığı dünyanın kendisi değil, o dünyada insanın yaşadığı hayatın niteliğidir.

Dünya, zamanı; ahiret ise yüce hedefleri temsil eder. Yüce hedefleri taşıyan ahiret mutluluğunu kazanmak, bu dünya hayatında çalışma ile gerçekleştirilecektir. Hayatın bizzat kendisi kötü olmadığı gibi içinde sürdüğü dünyada bizatihi kötü değildir. Kötü olan dünya meta'ına takılıp öteyi unutmaktır. Ancak bu konuda Müslüman ge-

lenekte dünyayı kötüleyen hadisler, tasavvufun ortaya koyduğu dünyadan el etek çekmek, dünyaya sırtını dönmek, dünyevi sorumluluktan kaçmak ve cebir fikrini içselleştirmek olup bu da kavramın anlam kaymasına uğramasına yol açmıştır. Yani bu kavram Müslüman tecrübede belli bir tarihi süreçten sonra anlam iyileşmesi yerine, dünya hayatı sanki ahiretten bağımsız bir şekilde ele alınarak olumsuzlukların ve değersizliklerin simgesi haline getirilmiştir. Halbuki yeryüzü insanın halife olmasının gereği olarak yaşanılır hale getirilmek için maddi-manevi olarak imar edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Ramazan. “İslamî Anlayışa Göre ‘El-Hayâtü’-d-Dünyâ’ Kavramını Yorumlama Biçimleri”. *CÜİFD*, Sivas, 7/1, (2003): 129-159.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, I-XII, 1988.
- Aydar, Hidayet. Kur’an’da Geçen “el-Hayâtü’-d-Dünya” Kavramı Üzerine Bazı Mülahazalar (I). *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı 5, (2002): 51-84.
- Aydar, Hidayet. Kur’an’da Geçen “el-Hayâtü’-d-Dünya” Kavramı Üzerine Bazı Mülahazalar (II). *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı 6, (2002): 23-53.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Rûhu’l-Beyan Tefsiri(I-X)*. (İhtisar, M. A. Es-Sabûnî, terc. Heyet), İstanbul: Damla Yayınları, 1995.
- Demirci, Muhsin. *Kur’an’ın Ana Konuları*. İstanbul: İFAV M.Ü.İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2013.
- Düccane Cündioğlu. *Elmalılı Hamdi Yazır’ın Hak Dini Kur’an Dili: Kur’an-ı Kerim ve Meali*. Kardelen Yayınları, 1993.
- ed-Derviş, Muhyiddin. *İrâbu’l-Kur’ani’l-Kerim ve Beyânuh (I-IX)*. Dimaşk: Dâru İbn-i Kesir, 1999.
- İbn Mâce. *Sünenu ibn Mâce*. (el-Kutubu’s-Sitte içinde), İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

- İbn Manzur, Ebu Fazl Muhammed b. Mukrim el-İfrikî. *Lisanu'l-Arab. (I-XV)*, Beyrut: Daru's-Sadr, 1996.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. (çev. S. Ateş). Ankara: t.y.
- el-Kardavî, Yusuf. *Fakirlik Problemi Karşısında İslam*. (çev. Abdülvahhab Öztürk). Ankara: Nur Yayınları, 1975.
- Kutlu, Sönmez. *İmam Mâturîdî ve Maturidilik*. Ankara: Otto Yayınları, 2012.
- el-Mâturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed. *Te'vilatü'l Kur'an. (I-XVII)*, İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005.
- el-Merâğî, Ahmet Mustafa. *Tefsîru'l-Merâğî*. Matbaatu Mustafa el-Bâbî, b.y.y, 1946.
- Mukatil b. Süleyman. *el-Vücûh ve'n-Nezair*. Dubai: Matbaatu merkezi cüm'ati'l-Macid, 2006.
- Mütercim Asım Efendi. *Kâmus Tercemesi. (I-IV)*, İstanbul, 1304.
- en-Nesefî, Ebu'l-Muin. *Tebşiratü'l-Edille*. (tahk. Hüseyin Atay), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1993.
- Özcan Taşcı. İnsanı Ahirete Hazırlayan Dünya Hayatının İki Önemli Enstrümanı: Oyun (La'ib) ve Eğlence (Lehv). *Hikmet Yurdu, Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. 3/5 (Ocak-Haziran 2010): 41 – 58.
- Öztürk, Mustafa. Kur'an'ın Değer Sisteminde Dünya ve Dünya Hayatının Anlamı. *Tasavvuf: İlmî Ve Akademik Araştırma Dergisi*. 7/16 (2006): 65-86.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Din ve Fitrat (Yaratılış)*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 1998.
- er-Rağîb el-İsfahanî. *el-Müfredat li Elfazi'l-Kur'an*. (trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu). İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.
- er-Razi, El-Fahrudin. *Tefsîru'l-Kebir. (I-XXXII)*, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1981.
- es-Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman. *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an. (I-II)*, Kahire: Matbaatü Hicazî, t.y.

et-Tirmizî. *Sünenu't-Tirmizî*. (el-Kutubu's-Sitte içinde), İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Uludağ, Süleyman. "Dünya". *DİA*, İstanbul, 1994, 10: 22-25.

Yazır, M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili. (I-X)*, İstanbul: Eser Neşriyat, 1971.

ez-Zemahşerî, Carullah. *Tefsîru'l-Keşşaf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vechi't-Te'vil. (I-VI)*, Riyad: Mektebetu'l-Ubeykan, 1998.

ez-Zerkeşî, Ebu Abdillâh Muhammed. *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an*. (tahk. M. Ebu'l-Fazl İbrahim). Kahire: Mektebetü Daru't-Türas, t.y.

